

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

**Ivo Harák, *Nepopulární literatura*,
Ústí nad Labem 1999, 220 s.**

Książka Iva Haráka zatytułowana *Nepopulární literatura* została wydana w 1999 roku przez Uniwersytet w Ústí nad Labem. Całość zbioru tworzy kilkadziesiąt szkiców krytycznych dotyczących czeskiej literatury dwudziestowiecznej. Większość z prac, wchodzących w skład książki, została wcześniej opublikowana w latach dziewięćdziesiątych w materiałach pokonferencyjnych (np. *Populární literatura v české a slovenské kultuře po roce 1945*) oraz popularnych czasopismach krytycznoliterackich („Obratník”, „Literární noviny”, „Dokořán”, „Akord”, „Host” itd.).

Autor, pracownik uniwersytecki, zajmujący się czeską literaturą najnowszą, zdradza zainteresowanie twórczością mało znaną, zepchniętą na margines literatury oficjalnie akceptowanej przez państwo i czytelników. W ostatnim szkicu książki *Proč je dnes literatura »nepopulární«*, będącym równocześnie artykułem z roku 1997 („Dokořán” 3/9, s. 35–36), Harák podaje w sposób bezpośredni powody niepopularności „ambitniej” literatury wśród współczesnych odbiorców, a w sposób pośredni powody jego zainteresowania właśnie tą literaturą. Winą za odrzucenie literatury na obrzeża kultury, masowo rozpowszechnianej i powszechnie akceptowanej, obarcza on strukturę współczesnego świata, w którym wszelkie informacje są podawane w taki sposób, że nie muszą podlegać już indywidualnej „obróbce myślowej”, deszyfracji. Tymczasem literatura wymaga od czytelnika wysiłku intelektualnego, często autorefleksji, a przede wszystkim czasu. Niepopularność literatury wynika z tego, że nie przedstawia ona rzeczywistości jako tworu prostego i łatwego w odbiorze w taki sposób, w jaki jest ona prezentowana w mediach. Media nie pomagają w rozpowszechnianiu twórczości literackiej; jeśli już mówi się w nich o nowo powstającej poezji czy prozie, zazwyczaj odbywa się to na marginesie omawiania życia samego twórcy. Literatura przestaje być wartością samą w sobie, staje się we współczesnym świecie jedynie dodatkiem do osoby autora.

Warto prześledzić, jaką literaturę przede wszystkim uznał Autor za tę „niepopularną”, czy w swym podziale kierował się szczególnymi kryteriami. Już przy pierwszym zetknięciu się z pracą Haráka, rzuca się w oczy fakt, że opisani twórcy to w przeważającej liczbie poeci (przede wszystkim mężczyźni, opisanych kobiet jest stosunkowo niewiele, między innymi: Anna Pammerová,

Pavla Kytlicová, Zdena Salivarová, Jana Michalcová), mniej jest szkiców omawiających dzieła prozatorskie, a najmniej tych, dotyczących krytyki historyczno-literackiej. Powód niepopularności poetów bywa różny. Często jest nim to, że autor bywał wyłączony z oficjalnego obiegu przez komunistyczną władzę, cenzura nie pozwalała mu, aż do lat dziewięćdziesiątych, włączyć się w życie kulturalne. Przymusowe milczenie twórcy doprowadzało do tego, że powszechnie był on nieznanym lub znany był jedynie wąskiemu gronu swych przyjaciół.

Drugą przyczyną niepopularności bywało skomplikowanie stylistyczne i strukturalne niektórych utworów, doprowadzające do tego, że krąg ich czytelników bywał bardzo wąski, a literatura stawała się niezrozumiała nawet dla dobrze wykształconego czytelnika. Zarzut nadmiernego komplikowania struktury wiersza, powielania znanych, a przez to zbanalizowanych motywów poetyckich, nadmiernego ozdabiania utworów, piętrzenia ciągów metafor (czasem zbytnio zintelektualizowanych) często bywa przez Haráka powtarzany. W większości analizowanych przez siebie przypadków podaje on źródła inspiracji twórców, wzorce poetyckie, do których nawiązywali i z których czerpali, zaczynając swą literacką karierę. Autor omawianej pracy nie widzi w owym inspirowaniu się nic złego pod warunkiem, że tomik nie jest kliszą poetycką, sam wnosi do literatury pewne wartości, a jego zawartość jest nowatorska, mimo nawiązań i aluzji do twórczości innych.

Artykuły Haráka nie są „laurkami” poświęconymi pominiętym przez ogół odbiorców literatom. Zwykle koncentruje się on na jednym tomiku lub dwóch zbiorach, które ze sobą porównuje; obok zalet wymienia ich wady, które ostro komentuje. Tak jest choćby w przypadku mało znanego w Czechach Ladislava Nováka, któremu zarzuca on niezrozumiałość, powstającą podczas łączenia konstrukcji eksperymentalnych i awangardowych z elementami tradycyjnymi (poezja surrealistyczna, będąca zarazem grą i mająca zaangażować emocje czytelnika, dlatego jest napisana w taki sposób, by cały czas wymagać od odbiorcy koncentracji i uwagi), podobnie rzecz się przedstawia w przypadku Martina Jirousa, któremu Harák stawia zarzut powielania siebie samego, zamykania się w świecie swych poglądów, nieufności w stosunku do twórców, mających choćby trochę inny punkt widzenia od niego samego.

Autor wytyka poetom niepotrzebne przesycanie wierszy ornamentyką, często pozbawioną świeżego poetyckiego znaczenia. Nie akceptuje takiego języka, który do poezji nie wnosi ze sobą nic nowego. Jest w stanie zaakceptować wulgaryzmy, język mówiony, śmiałe obrazy erotyczne, szokującą metaforykę, ale pod warunkiem, że tworzą one w kontekście utworu nową artystyczną jakość. Stąd wynika sympatia Haráka do twórców awangardowych, undergroundowych; w jego książce pojawiają się nazwiska takich autorów jak właśnie Martin Jirous (w latach sześćdziesiątych związany z zespołem rockowym DG–307, nawiązujący w poezji do twórczości Egona Bondego), Josef Topol (Autor w zbiorze umieszcza dokładną analizę powieści Topola pod tytułem *Anděl*) czy Karel Šebek (dla które-

go literatura jest formą eksperymentu nad sobą samym, terapią, pozwalającą odciążyć zmęczoną psychikę).

Oprócz nazwisk mało znanych twórców, debiutujących niedawno, w latach dziewięćdziesiątych, na stronach *Nepopulární literatury* pojawiają się imiona znane doskonale, jak choćby: Petr Bezruč, Milan Kundera, Ivan Slavík czy Josef Škvorecký. Jednak nawet jeśli Harák pisze o nich, analizuje ich mniej popularne dzieła albo przypatruje im się pod nieco innym kątem, przytaczając nowe argumenty na potwierdzenie swych tez. I tak na przykład analizuje poetycki, socrealistyczny debiut Kundery *Poslední máj*. W tym tendencyjnym poemacie Harák stara się odnaleźć motywy i środki ekspresji, będące później podstawą prozy Kundery, skierowanej przeciwko wszelkiej ideologii, wkraczającej w życie osobiste człowieka. Podobnie zaskakującą metodą posługuje się w odniesieniu do innych znanych postaci czeskiej literatury. Książkę J. Škvoreckiego *Příběh inženýra lidských duší* porównuje z utworem żony czeskiego pisarza pt. *Hněj země*, który powstał mniej więcej w tym samym czasie, co *Příběh...*, również za granicą, w Kanadzie. Owo zestawienie prowadzi do zaskakujących wniosków, ukazuje także różnice w metodzie twórczej i światopoglądzie małżonków.

Metodę zestawiania kilku nawiązujących do siebie tekstów lub tekstów o podobnej tematyce stosuje Harák również w odniesieniu do opracowań historyczno-literackich bądź biografii poetów. Poprzez porównanie dostrzega on nie tylko podobieństwa i różnice między pracami, pisze również o ich walorach artystycznych, które jeszcze bardziej są widoczne w danym kontekście. Tak jest w przypadku oceny kilku książek dotyczących życia i twórczości Jakuba Demla. Harák opisuje prace Jiřego Oliča, Aloisa Plichta, Stanislava Vodičky oraz Josefa Penčíka, ukazując przy okazji wady tych książek: pomijanie pewnych ważnych faktów z życia twórcy (Olič), przeoczenie relacji intertekstualnych między utworami Demla i wierszami innych (Plicht), brak dążenia do podsumowania i uogólnienia (Vodička) czy błędy merytoryczne, wynikające z powierzchownej lektury utworów (Penčík).

Teksty dotyczące Demla wskazują na jeszcze jeden obiekt zainteresowania Iva Haráka. Jest nim zespół twórców skupionych wokół miejscowości Tasov. Niemi zajmuje się Autor dość dokładnie, nawet tytuły artykułów świadczą o tym, że pisarze zamieszkujący ten teren stanowią dla niego zwarty zespół, wpływający na siebie i wzajemnie się inspirujący. Pisze więc nie tylko o Demlu (*Další z Tasovského okruhu*), lecz również o Vodičce, któremu poświęca sporo miejsca (*Básník prózy Stanislav Vodička*), o kochance Demla, pisarce Kytlicovej, Janie Zahradníčku, Karolu Švěstce i innych.

Większość prac Haráka dotyczy poezji i poetów. Autora jednak nie interesuje sama treść analizowanych utworów, koncentruje się on na warsztacie omawianych twórców, przede wszystkim wskazuje na ich wzorce stylistyczne (nawiązujące bądź do indywidualnego twórcy, bądź do danego kierunku w ogóle) oraz metryczne. Odślania zależności między współczesną literaturą czeską a poezją baro-

ku (np. poezja filozoficzna i religijna Rotrkela), surrealizmem, awangardą oraz undergroundem. Zwraca również baczną uwagę na kierunek, w jakim ewoluuje literacka twórczość każdego z wymienionych przez siebie twórców. Żaden z tomików nie jest opisany oddzielnie, Harák umieszcza go w kontekście innych prac danego autora, by móc wskazać, jak się rozwija warsztat pisarski twórcy, czy – odwrotnie – ukazać, że się nie rozwija (od czasu poprzedniej publikacji).

Oddzielając się wyraźnie grupę artykułów stanowią prace poruszające problem syntez historyczno-literackich, których napisanie Harák traktuje jako trudne zadanie, wymagające wiedzy, zdolności syntezy i analizy, a przede wszystkim umiejętności wyboru spośród ogromnej ilości tekstów i twórców. Harák, sam będący krytykiem literackim, ostro ocenia innych krytyków, potrafi jednak obiektywnie wskazać zalety ich syntez, a także docenić wkład pracy. W polemice z treścią zbioru uwag Jungmanna (*Dobrodružství výkladu*) nie zgadza się z umieszczaniem w opracowaniach obok siebie twórców utalentowanych oraz tych mniej uzdolnionych, podczas omawiania recenzji Milana Suchomela (które uznaje za bardzo dobre) wytyka autorowi niedoceniać pewnych faktów historycznych i prądów literackich. Podobnie jest przy okazji omawiania syntezy Jiřego Holego (*Česká literatura 4. Od roku 1945 do současnosti*) czy studiów krytycznych Kratochvíla (*Příběhy příběhů*), obok wymienienia zalet opracowań, skomentowania zawartości, znajduje się również wykaz błędów różnego typu, skrzętnie wynotowanych przez Haráka.

Nepopulární literatura to książka, w której poszczególne teksty nie są ze sobą powiązane według klucza chronologicznego, artykuły nie są zamieszczone w takiej kolejności ich publikacji w czasopiśmie. Nie ma również sztywnego podziału według gatunków, o których mowa w pracy. Choć Harák rozpoczyna szkicem dotyczącym Beera, który urodził się w 1833 roku, a kończy pracą poświęconą Janie Michalcovej, urodzonej w 1971 r., podziału według daty narodzin twórcy również sztywno się nie trzyma. Jediną pewną cechą, łączącą zbiór w całość, jest kryterium „niepopularności” literatury wszystkich opisanych przez Haráka twórców. I właśnie to kryterium stanowi o wartości poznawczej książki, która analizuje fakty, nie będące powszechnie dostępne i znane każdemu.

Problemem podczas lektury pracy Haráka jest edytorski kształt książki. Nie ma spisu treści, co wobec braku chronologii umieszczonych tekstów, o którym wspomniano wcześniej, może powodować trudności w odnalezieniu konkretnego szkicu krytycznego. Innym problemem, również natury edytorskiej, są bardzo małe odstępy między wierszami, co powoduje, że tekst jest nieprzejrzysty i trudny do odczytania. Te usterki techniczne są właściwie jedynym utrudnieniem dla czytającego; pod względem treści *Nepopulární literatura* stanowi doskonale źródło informacji dla każdego, kto interesuje się najnowszą literaturą czeską.

Anna Janik, Opole

**Ivo T. Budil, *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*,
Praha 1999, 182 s.**

Pravidlo, že název dělá knihu, platí pro publikaci Ivo T. Budila dvojnásob, neboť název *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie* hovoří sám za sebe. Nejdříve několik zkrácených encyklopedických pojmů. Mýtus je symbolický příběh zachycující původní lidskou zkušenost v přírodě a v historii. Jazykem rozumíme nejen orgán v našich ústech, ale i vyjadřovací a dorozumívací prostředky znakové povahy. Kulturní antropologie je zase obor, který studuje původ a historii sociálních skupin (rozvíjeno především v USA) a také je to věda o člověku. Veškeré tyto pojmy souvisejí s člověkem a s jeho názory, náladami, přáními a představami. Ve zkratce je možno říci, že kniha pojednává o filozofii, jazykovědě a antropologii.

Kniha je rozdělena do čtyř kapitol, které si nyní trochu přiblížíme.

První z nich, jak napovídá název *Úvod do antropologie*, je uvedením do problematiky, seznámí čtenáře s vznikem a základním vývojem celého odvětví. Nalezneme zde vysvětlení základních pojmů.

Druhá kapitola, *Vývoj antropologie*, je už zaměřena do větší hloubky a čtenáři se zde dostane pohledu na celou společnost a její názory z antropologického hlediska v dějinných obdobích, jsou zde také kapitoly věnované význačným myslitelům, případně celým názorovým proudům (např. *Konec evropského izolacionismu, Osvícenství, Montesquieu, Teorie matriarchátu, Funkcionalismus* atd.).

Třetí kapitola, *Člověk, jazyk a společnost*, je zaměřena na jazykovědu. Nalezneme zde např. vysvětlení původu jazyka, teorie z oblasti sémiotiky, symboliky a znakovosti, setkáme se zde i s interpretací kulturního střetu. Stejně jako v předchozí kapitole, i zde se objevují názory významných osobností dané problematiky.

Poslední kapitola, *Člověk, mýtus a náboženství*, je zaměřena především na filozofii, zvláště na filozofii náboženství. Nedílnou součástí této kapitoly jsou také mýty. Kniha kromě výše uvedených kapitol obsahuje také vybranou literaturu a rejstřík (spojení jmenného a věcného rejstříku).

Publikace je, jak už jsme se výše zmínili, zajímavým spojením několika vědních oborů: kulturní antropologie, jazykovědy a filozofie. Autor nejlépe popisuje právě kulturní antropologii, která je základem i pro zbylá témata, což ovšem vůbec není věci na škodu. Je možno říci, že se jedná o stručný přehled toho nejdůležitějšího ze zmíněných problematik. Odborníkům se otevírá pohled na vzájemnou provázanost a specifčnost jednotlivých nauk, laik zase získá všeobecný základ, podaný jazykem, který je zbaven nudných a nesrozumitelných pojmů. Osobně bychom doporučili, aby si tuto publikaci přečetli všichni, kteří uvažují o studiu humanitních oborů, neboť takto snadno a zábavně získají všeobecný přehled.

Kniha je zajímavá i z toho hlediska, že hlavní téma, kulturní antropologie, byla vždy doménou spíše západu než východu. Autor se také snaží zasadit české myšlenkové proudy do světového kontextu. Velkou výhodou je i rejstřík, který umožní nalézt jednotlivá témata v jejich postupném vývoji, případně jména známých myslitelů ve spojení s jednotlivými problémy.

Mám pouze jedinou, formální připomínku. Byť je v knize mnoho odkazů na Romana Jakobsona, jeho publikace v literatuře chybí, což mne jako jazykovědce nutí prohlásit knihu pouze za skvělou a nikoliv za dokonalou.

Michal Skalka, Ostrava

**Milan Hrdlička, *Předložky ve výuce češtiny jako cizího
jazyka*, Nakladelství Karolinum, Univerzita Karlova
v Praze, Praha 2000, 142 s.**

Omawiana praca dotyczy problemów związanych z przyimkami w nauczaniu języka czeskiego jako obcego. Autor opracowania jest nie tylko językoznawcą, ale i praktykującym nauczycielem akademickim na Uniwersytecie Karola w Pradze. Warto dodać, że Uniwersytet Karola oprócz organizowania tzw. Letniej Szkoły Języka Czeskiego i prowadzenia pobytów stażowych młodych naukowców, którzy korzystają z dobrodziejstw praskiej uczelni przez jeden lub kilka semestrów, prowadzi również zajęcia dla studentów w ramach magisterskich studiów dziennych dla obcokrajowców w zakresie filologii czeskiej (filologia czeska dla obcokrajowców). Informacje te są o tyle istotne, iż zwracają uwagę na rozpiętość poziomów nauczania języka czeskiego, kierunków studiów oraz języków oczyszczonych studentów objętych nauczaniem, do których w trakcie nauki trzeba się odwołać. Uważam, że Autor uczący tak różnorodne grupy posiada doskonale rozeznanie w poruszanej w swej pracy problematyce.

Praca składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów, zakończenia, aneksu i wykazu bibliograficznego wykorzystanej w pracy literatury oraz podręczników do nauki języka czeskiego jako obcego. Całość zamykają streszczenia w języku angielskim i niemieckim.

We *Wstępie* (s. 7–10) Autor przedstawia cel pracy, którym jest: zwrócenie uwagi na lingwistyczny i dydaktyczny dotąd niedostatecznie opracowany problem dydaktyki języka czeskiego jako obcego zarówno w płaszczyźnie ogólnej (teoretycznej), jak i praktycznej (aplikowanej), ze szczególnym uwzględnieniem przyimków; sformułowanie własnego sposobu opracowania i prezentacji przyimków w glottodydaktyce, tzn. wskazanie możliwego sposobu opracowania całości

znaczeniowych (významový celek) przyimków, a także określenie zasad szczegółowych użycia przyimków oraz wskazanie sposobu nauczania przyimków, który byłby pomocny studentowi w prawidłowym ich używaniu (s. 8–9). Następnie opisuje własne podejście do omawianego przez niego zagadnienia, wydzielając kilka etapów analizy zgromadzonego materiału.

Rola – bardzo ważna – przyimków w systemie językowym i trudności, które mają z nimi obcokrajowcy podczas uczenia się języka czeskiego, udokumentował Hrdlička w pierwszym rozdziale pracy (*Stopień trudności używania przyimków a nauczanie języka czeskiego jako obcego*, s. 11–15). Traktuje on o zależności między trudnościami, jakie obcokrajowcom sprawia przyswojenie sobie czeskich przyimków, a nauką czeszczyzny jako języka obcego. Omawia też ankietę przeprowadzoną wśród dwu grup stażystów: B1 (najniższy poziom znajomości języka, ale nie zupełny brak tejże, zupełna nieznajomość to grupa A, której ankietą nie objęto) oraz D i E (najbardziej zaawansowani, grupy C – średnio zaawansowanych – nie przebadano). Tabela podsumowująca informuje, że przyimki znajdują się w grupie elementów języka czeskiego, które przysparzają studentom sporo kłopotów na każdym poziomie edukacji językowej.

Kolejny rozdział (*O prezentacji przyimków w podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego*, s. 15–48) zawiera opis współczesnych koncepcji metodologicznych nauczania języka czeskiego jako obcego. Autor przedstawia w nim sposoby prezentacji czeskiej deklinacji w podręcznikach dla obcokrajowców, wydanych w Czechach i za granicą, oraz sposoby nauczania rekcji czasowników w połączeniu z przyimkami. Ostatnia część tego rozdziału to przegląd prezentacji przyimków w wybranych podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego. Hrdlička wymienia nie tylko tytuły i autorów podręczników, ale również cytuje koncepcje opracowania przyimków z przykładami ćwiczeń (a nawet fragmenty lekcji) z wybranych książek. Każda koncepcja i przykład są opatrzone krytycznym komentarzem Autora, w którym wskazuje on strony dodatnie i ujemne danego ujęcia.

Charakterystyką przyimków w języku czeskim zajął się Autor w rozdziale trzecim (*Charakterystyka przyimków języka czeskiego*, s. 49–54). Przedstawił w nim ujęcie przyimków przez czeskich językoznawców. Następnie podkreślił wartość podziału przyimków ze względu na znaczenie i ich łączliwość z poszczególnymi częściami mowy, uznając z pedagogicznego punktu widzenia ten aspekt opisu przyimków za najefektywniejszy i najważniejszy w dydaktyce języka czeskiego jako obcego.

Propozycje opracowań przyimków według całości znaczeniowych (*významových celku*) w podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego to zawartość rozdziału czwartego (*Propozycja opracowania przyimków według całości znaczeniowych w podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego*, s. 55–62). Podstawę stanowił podział przyimków na grupy znaczeniowe, w obrębie których można wyróżnić przyimki łączące się z rzeczownikami w podobnych

przypadkach. Autor określił ten podział jako przejrzysty i sprzyjający nauce przyimków i ich poprawnemu używaniu przez obcokrajowców. W swojej propozycji podziału przyimków z wyszczególnieniem możliwych użyć i odniesień opiera się Hrdlička na koncepcjach F. Čermáka, L. Kroupovej i M. Jelínka, które w tej części pracy rozwija.

Następnych pięć rozdziałów to kolejne prezentacje poszczególnych grup przyimków (rozdziały: V. *Propozycja opracowania przyimków prymarnych o znaczeniu miejscowym i warunkowym w podręcznikach języka czeskiego jako obcego*, s. 63–82; VI. *Używanie przyimków do + G i na + Ak w znaczeniu miejscowym dynamicznym kierunkowym*, s. 83–100; VII. *Używanie przyimków o znaczeniu czasowym*, s. 101–112; VIII. *Używanie przyimków o znaczeniu przyczyny*, s. 113–120; IX. *Używanie przyimków o znaczeniu celu*, s. 121–126). Każdy z rozdziałów zawiera przykłady omówienia prezentowanej grupy przyimków wraz z ćwiczeniami zaczerpniętymi z wybranych podręczników do nauki języka czeskiego dla obcokrajowców.

Zakończenie (s. 127–128) to krótkie podsumowanie wcześniejszych rozważań. Autor uwzględnił tu liczebność przyimków i możliwości ich podziału. Ta część pracy to synteza wcześniejszych wywodów Autora.

W *Aneksie* (s. 129–132) zamieścił Hrdlička znaczenia przyimka *po* według *Słownika spisownego języka českého* (Praga 1989, tom IV, s. 150–151) oraz *krótkie omówienie podstawowego charakteru znaczeń miejscowych przyimków (Bázový charakter místních významů)* według S. G. Proskurina (*O znaczeniach »prawy–lewy« w świetle diachronicznej tradycji lingwokulturowej*, „Woprosy jazykoznanija” 1990, s. 37–49).

Omawiana praca jest wartościową pozycją przeznaczoną przede wszystkim dla nauczycieli języka czeskiego jako obcego. Autor bowiem wybrał temat, który w glottodydaktyce jest jednym z centralnych zagadnień. Przedstawione omówienia są dokładnie udokumentowane przykładami ze wszystkich poziomów nauczania. Bardzo ważne jest, że Autor odwołuje się do tradycji opisu gramatycznego i glottodydaktycznego. Tym samym staje się łatwiejsze transponowanie metody systemowej (gramatycznej) na nie zawsze systemową dydaktykę. Należy również podkreślić, że Hrdlička nie rezygnuje z opisu paradygmatycznego i syntagmatycznego przyimków, uwzględniając jednocześnie prymarne i sekundarne znaczenie analizowanych przez niego części mowy. Ponadto język pracy jest jasny, a wywód zrozumiały, co dla bohemy-cudzoziemca jest również bardzo ważnym argumentem przemawiającym na korzyść omawianej monografii. Wydaje się jednak, że oprócz tych dobrych stron omawianego opracowania, ma ono również pewne niedostatki. Poniżej zatrzymam się jedynie przy niektórych.

Najpierw uwaga generalna. Wprawdzie Hrdlička określił kategorie uczących się języka czeskiego jako obcego (kat. A, B1, C, D, E na s. 11–14), to jednak nie odniósł się do nich w całej książce. Oznacza to, że praca ma niejasny charakter, czy ma to być całościowy opis systemowy (nie glottodydaktyczny), czemu

przeczą dalsze rozdziały i wypowiedzi Autora (por. choćby s. 18 i 127), czy też glottodydaktyczną typologizacją przyimków, i w tym przypadku czuje się pewien niedosyt. Brak tu bowiem wyraźnie określonego adresata, a przytoczone kategorie sprawiają wrażenie upraszczania aspektu gramatycznego i komunikatywnego przyimków.

Wydaje się również, że nie we wszystkich przypadkach Hrdlička przytacza przykłady bezwzględnie niekwestionowalne. Dla celów dydaktycznych przykłady powinny być jednoznacznie przekonujące, potwierdzające wywód Autora. Natomiast niektóre z nich mogą mieć znaczenie zupełnie inne (np. *jet/chodit + do/na + škola: jet na školu, jet do školy, chodit na školu, chodit do školy*, s. 92; por. rozważania na s. 64 i 72: *na + Ak: na univerzitu, do + G: do školy*; inny przykład: *za + G* w znaczeniu określonym przez Autora jako „široce chápaná průvodní okolnost [...] nebo nečasový neprocesuální význam”: *za přísných bezpečnostních opatření, za všeobecného nezájmu obyvatelstva, za první republiky, za Marie Teresie*, s. 112), co powoduje, że czytelnik musi wrócić do wyводу teoretycznego i ustalić jego odpowiedniość w przykładzie. Czynność ta wcale nie jest łatwa, szczególnie dla bohemy-cudzoziemca (czasami wręcz niemożliwa). Wydaje się jednak, że Hrdlička ten problem zauważa, choć jakby go pomija (por. analizę cytowanego przez Niego przykładu na s. 92: *Náš syn půjde na školu*). Oczywiście, że takich przypadków nie ma wiele.

Druga uwaga natury ogólnej dotyczy dość częstego oderwania przyimków od rekcji czasownikowej czy rzeczownikowej (bezkontekstowa analiza omawianych części mowy i problem walencji w gramatyce), mimo że Autor o niej wspomina w rozdziałach trzecim i czwartym. Wydaje się, że wówczas unikałby choćby wspomnianych wyżej problemów z opisem przyimków *na* i *do* (również np. *za: vydělat/vydělávat něco za dnešek/za první republiky*, por. s. 105 i 112 itd.). Z drugiej strony, praca straciłaby cechy metody glottodydaktycznego opisu przyimków i przyjęłaby charakter gramatycznej analizy badanego materiału. Jednak w tym przypadku należałoby wykazać większą dyscyplinę w analizie materiału i prezentacji wyników. Na marginesie, opis całości znaczeniowych nie sprawdził się choćby w opisie użyć przyimków o charakterze idiomatycznym, którym warto by poświęcić więcej miejsca (np. *na Slovensku, na Slovensko, v Polsku, do Polska, na úřadě, v úřadě, do úřadu*, por. rozważania w rozdziale VI i VII).

Warto wspomnieć również o niewyrównanej proporcji między częścią teoretyczną i praktyczną w obrębie poszczególnych rozdziałów, np. rozdziały IV–V mają charakter prawie wyłącznie praktyczny, tymczasem kolejne trzy – odwrotnie, przedstawiają zagadnienie od strony teoretycznej, traktując przywołane przykłady raczej jako „minimalną” egzeplifikację omawianego zjawiska. Sprawia to wrażenie braku panowania Autora nad analizowanym materiałem.

Mimo powyższych niedostatków z satysfakcją należy przyjąć próbę Milana Hrdličky opisu przyimków przy użyciu narzędzi badawczych właściwych glottodydaktyce. Na pewno pozycję tę docenią początkujący nauczyciele lub aspi-

rujący do tego zajęcia. Pomocna będzie ona szczególnie dla uczących się studentów, dla których językiem ojczystym jest język niesłowiański. Przyswojenie przyimków bowiem jest szczególnie trudne. Równocześnie można uważać to opracowanie za głos w dyskusji nad metodami nauczania języka czeskiego jako obcego, skierowany zarówno do dydaktyków (w tym glottodydaktyków), jak i do lingwistów (gramatyków).

Marta Gibas, Opole